

Роберт Валзер

В канцеларията

Fantasy, 2017

Издаването на това произведение беше подкрепено от ТРАДУКИ, литературна мрежа, в която са включени Федералното министерство по въпросите на Европа, интеграцията и външните работи на Република Австрия, Министерството на външните работи на Федерална република Германия, Швейцарската културна фондация „Про Хелвеция“, КултурКонтакт Австрия (по възложение на Федералното канцлерство на Република Австрия), Гьоте-институт, Словенската агенция за книгата ЖАК, Министерството на културата на Република Хърватия, ресор „Култура“ в правителството на Княжество Лихтенщайн, Фондацията на Лихтенщайн за култура, Министерството на културата на Република Албания, Министерството на културата и информацията на Република Сърбия, Министерството на културата на Република Румъния, Министерството на културата на Черна гора и фондация „С. Фишер“.

Copyright notice: © of the translation:

S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

traduki

Роберт Валзер. *В канцеларията*

Fantasy, 2017

ISBN 978-619-90339-5-1

Copyright©2017. Всички права запазени

© S. Fischer Foundation by order of TRADUKI – за превода, 2017

© Пламен Иванов – художествено оформление, 2017

© Фън Тези, 2017

На корицата: Карл Шпицвег „Писарят“

Роберт Валзер

В КАНЦЕЛАРИЯТА

Из живота на чиновниците

*Избрано от
Рето Зорг и Лукас Марко Гизи
и с техен послеслов*

Превод от немски
Гергана Фъркова

Fantasy
София, 2017

Роберт Валзер (1878–1956) е считан за един от най-загадъчните писатели на своето време. Роден в Бил, Швейцария, напуска училище на 14 години, за да стажува като банков чиновник. Двадесетгодишен публикува първите си стихотворения и техният успех му осигурява достъп до литературните кръгове на Мюнхен и Берлин. Относителната известност на романите му „Семейство Танер“ (2007), „Помощникът“ (1908), и „Якоб фон Гунтен“ (1909) не удовлетворява Валзер и той се връща в Швейцария. Тук продължава да пише и публикува основно къси разкази, част от които, посветени на чиновническото ежедневие, са събрани в тази книга.

След поредица пристъпи на душевно разстройство, през 1933 година постъпва в психиатрична клиника, където спира да пише и прекарва последните 23 години от живота си в пълна анонимност. Намират го, издъхнал в снега, по време на самотна разходка, навръх Рождество Христово на 1956 година. Високо ценен още приживе от Херман Хесе, Курт Тухолски, Роберт Музил, Франц Кафка и Валтер Бенямин, той остава дълги години непознат на широката публика. Днес е признат за един от най-значимите писатели на XX век.

Съдържание

В канцеларията	7
Чиновникът	8
Сутрин	28
Малчо	37
Помощникът	45
Гермер	56
Историята на Хелблинг	64
Беднякът	83
Живот на поет	88
Хелблинг	101
Секретар	107
Младият поет	111
Ерих	115
Осем часът	120
(Канцеларията е сцена)	123
Господари и служители	138
Из живота на един чиновник	143
Болनावост	147
Продавачката	148
(Биография)	151
Послеслов	152
Източници на текстовете и бележки	169

В КАНЦЕЛАРИЯТА

Луната наднича през прозореца към нас,
гледа мен, беден чиновник, как вехна
под строгия взор
на своя началник.

Неловко се почесвам по врата си аз.

Животът не е вечно лято,
окъпано от слънце.

Недоимъкът е моята съдба;
почесвайки се по врата
под зора на началника.

Луната е раната на нощта,
капчици кръв са звездите.

Дори на бликащото щастие
да му се мяркам издалече.

Пак ще остана само прахулинка –
скромно някакво човече.

Луната е раната на нощта.

(1897/98)

ЧИНОВНИКЪТ

Нещо като илюстрация

Луната наднича през прозореца към нас,
гледа мен, беден чиновник...

Макар да е най-обичайно явление от живота край нас, чиновникът никога досега не е бил обект на писателското внимание. Поне доколкото на мен ми е известно. Вероятно е твърде делничен, твърде невинен, не толкова бледен и покварен, някак безинтересничък е този срамежлив младок с перодръжка и сметало в ръка, за да послужи като материал на господата поетите. На мен обаче той ми върши работа. За мене беше удоволствие да наднична в неговия малък свеж, все още неопоскан свят и да открия там местенца, огрени толкова сенчесто-тайнствено от гальовното слънце. В тази красива разходка сигурно не съм си отварял очите твърде широко, отминал съм безброй приятни кътчета, както обикновено се случва, когато човек е на път. И ако съм записал едва нещичко от многото, нека четенето на това нещичко да не е по задължение, нека действа разведряващо и да не натоварва и уморява читателя прекомерно. Извинявай, читателю, дето те настройвам с думите си предварително! Но предисловията са мания на веселите писатели. Така че защо е нужно и аз сега да правя изключение? Сбогом и прощавай!

Карнавал

Чиновникът е човек на възраст между осемнадесет и двадесет и четири години. Има и по-възрастни чиновници, но тук няма да се занимаваме с тях. Чиновникът е спретнат в облеклото си, също както и в начина си на живот. С неспретнатите няма да се занимаваме. Впрочем от последния вид се срещат пренебрежимо малко екземпляри. Истинският чиновник не проявява много-много остроумие; ако проявяваше остроумие, щеше да бъде посредствен чиновник. Чиновникът не си позволява кой знае какви волности; огнен темперамент принципно не му е присъщ, в замяна на това той е трудолюбив, тактичен, пригледлив и притежава куп качества, които са толкова безценни, че смирен човек като мен не смее или почти не смее да ги произнесе. Чиновникът може да бъде много сърдечен и сърцат човек. Познавам такъв, който веднъж при пожар изигра превъзходна роля в спасителната операция. Чиновникът става за спасител като едното нищо, даже за герой на роман става. Но защо толкова рядко избират чиновници за герои на романи? Това определено е сериозна грешка, която си струва често да се натяква на родната литература. Гласът на чиновника – мощният му тенор, се чува в политиката и по всички други обществени въпроси, чува се и още как! Да, и още как! Специално трябва да се подчертае нещо: чиновниците са богати, великолепни, самородни, прекрасни натури! Богати във

всяко едно отношение, великолепни в много отношения, самородни във всичко и прекрасни така или иначе. Талантът му да пише превръща чиновника лесно в писател. Познавам двама-трима, чиято мечта да станат писатели вече се е осъществила или е на път да се осъществи. Един чиновник може да бъде по-скоро верен любовник отколкото верен на бирата, пребийте ме с камъни, ако не е така. Към любовта той има особена слабост и е същински майстор в галантността, все едно каква. Веднъж дочух една госпожица да казва, че би сключила брак с всичко друго само не и с чиновник. Това щяло да ѝ навлече единствено мъки и неволи. Аз обаче твърдя, че девойката явно има не само лош вкус, но и отвратително сърце. Чиновникът е препоръчителен жених във всяко едно отношение. Надали има под слънцето създание с толкова чисто сърце. Нима чиновникът ще тръгне с охота по разпалени протестни събрания? Че кога чиновникът е бил толкова фриволен и самонадеян като някой артист, тъй стиснат като селянин или надут като директор? Директор и чиновник са две съвсем различни неща, два свята толкова отдалечени един от друг колкото са земята и слънцето. Не, душата на чиновника е искрящо бяла и чиста като колосаната му яка, а кой е виждал чиновник с друга освен безупречно колосана яка? Искам да знам: кой?

Просто маскировка

Срамежлив може би е поетът, който, презрян от света, се затваря самотен в мансардната си стаичка и постепенно загубва маниерите, които важат в обществото, но далеч по-срамежлив и от поета е чиновникът. Когато се изправи пред началника си, от устата на който изригва гняв и бяла пяна по треперещите устни – нима той не изглежда тогава като същинското въплъщение на благостта? И гълъбът не би могъл да отстои правата си с повече кротост и благост. Чиновникът обмисля стотици, какво ти стотици – хиляди пъти как да подхване нещата и чак когато се види принуден да взема решение, потръпва, обхванат от устрем за действие. И тежко и горко на онзи тогава, който му е враг, пък ако ще да е и самият директор дори! Но като цяло чиновникът не е недоволен от съдбата си. Живурка си кротко като писарушка, не пречи на света да си светува, на разправиите да си се разправят, умен си е той и мъдър, и прави впечатление като да се е отдал на съдбата си. В монотонното си и безцветно занятие той нерядко има възможност да усети какво значи да бъдеш философ. Благодарение на спокойната си натура, той има талант да реди мисъл след мисъл, идея след идея, светкавично хрумване след светкавично хрумване и с възхитителна сръчност навързва колосален низ от мисли като безкрайно дълъг товарен влак, отзад пара, отпред пара – и нима това не се нарича напредък? За из-

куство, литература, театър и разни други такива ми ти не особено ясни работи чиновникът знае как да говори с точна преценка, много такт, здравомислие часове наред. И го прави, разбира се, в канцеларията, защото смята, че е редно да се посвети малко и на общественото дело. Ала влети ли тогава с гръм и трясък в стаята началникът, какво, по дяволите, имало да се разисква толкова разпалено – фиу! –, интелigentният, проточилият се на няколко страници разговор секва и чиновникът си е пак чиновник. Няма две мнения тук: чиновникът може майсторски да се превъплъщава. Той умее да се бунтува и да се подчинява, да ругае и да се моли, да се извърта и да упорства, да лъже и да казва истината, да ласкае и да се тросва. В душата му се вместили най-различни чувства, не по-зле отколкото в душите на другите хора. Той се подчинява охотно и възразява с лекота. За последното, както винаги, няма никаква вина; (не обичам да се повтарям, но :) – защото нима има нещо по-благо, по-услужливо, по-справедливо на земята от него? Чиновникът е загрижен за своята образованост, грижи се и още как! На науките, на поглъщащите толкова време науки, той посвещава голяма част от живота си, и би се обидил, ако някой отрече, че и тук той блести със знания не по-малко отколкото в делата на собствената си специалност. Макар че е майстор в занаята си, той се притеснява да се изтъква. Тази му хубава привичка отива понякога толкова далече, че той предпочита да го вземат за

глупец, отколкото да изглежда самонадеян, в което впрочем често незаслужено и прибързано го упрекуват. Но няма това може да засегне горда душа като него!

Пиршество

Светът и полето на действие на чиновника е тясната, мизерна, аскетична, суховата канцелария. Инструментите, с които вае и твори, са перото, моливът, червеният и синият химически молив, линията и всевъзможни таблици с лихвени проценти, които не се поддават на по-подробно описание. Перото на порядъчния чиновник обикновено е порядъчно подострено, остро и безмилостно. Почеркът обикновено е чист, но не без замаха, да, понякога даже е доста завихрен. Щом захване да пише с перото усърдният чиновник застива за миг, сякаш да се съсредоточи или като че да се прицели като опитен ловец. Чак тогава отпуска ръка и политат стремглаво букви, думи, фрази като през райска поляна и всяко едно изречение има очарователното качество, най-често да изразява страшно много. Във воденето на кореспонденция чиновникът е същински дявол. Той изобретява в бърз полет на мисълта словесни съчетания, които биха зачудили куп учени професори. Но къде се крият тези сладки съкровища неподправен простонароден литературен талант? Просто са заровени дълбоко! Нескромните поети и учени би трябва-

ло любезно да вземат пример от чиновника. Понеже те, особено поетите, са онези, които се надяват, че всеки надраскан от словесен къс, който пробутат, ще им донесе слава и облаги. Къде-къде по-благородни и по-богати са действията и поведението на чиновника, който колкото и да е окаян на външност, притежава богатство, което заслужава да бъде наречено пищно великолепие. Да си богат далече не означава да изглеждаш богат в очите на повърхностния свят. А може да бъдеш наистина беден, когато ти се налага да си даваш вид на богат, а всъщност си белязан от злото и оскъдицата на бедността. Казаното очевидно е в полза на тазгодишния любимец, търговския чиновник, но нима той не го заслужава? Чиновникът без всякакво съмнение е доста умел в сметките и стопанисването. Така че жени, защо не се насочите овреме към такива мъже? Човек, който умее да смята, обикновено е добър човек, чиновникът го доказва по десет пъти на ден. Мошениците и хайманите цял живот не могат да съберат две и две. Точните сметки са нещо просто невъзможно за един пройдоха. Това обикновено се наблюдава при артистите, които аз лично смятам почти до един за хаймани. Когато пред очите ми стои чиновник, се питам: че кой може да се мери с него? Принципно чиновникът борави перфектно поне със седем-осем езика. Той говори испански като испанец и немски като самия себе си. Някой нещо да каже, да подметне някоя подигравка? Във воденето на приходите и разходите,

в записването на своите чувства и наблюдения, на мислите и идеите си чиновникът няма равен на себе си. Той може да се отдаде на подобни дейности до абсурд. Но иначе всеки добронамерен човек открива в него само красиви и достойни за подражание неща. Светът, в който се труди чиновникът, е тесен, инструментите му са маломерни, дейността му бледнее значително пред разни други дейности. Е, кажете ми, не е ли неговата съдба наистина жестока?

Нов съдружник

Почитаемият читател сигурно ще ми позволи да му представя един екземпляр от моята търговска менажерия. Става дума за един чиновник на около двадесет години, един от най-обещаващите. Неговото усърдие и прилежание още не са усетили ударите на коварното време. Стремленията му в полезните неща разцъфтяват като рози, а що се отнася до цветовете на неговия съвършено чиновнически начин на мислене, то те по нищо не отстъпват на огнените багри на лалетата. Наблюдавам го всяка сутрин, обед и вечер, докато се храни, а маниерите на трапезата разкриват много неща. Той се държи направо безупречно. Би могъл все пак да допусне тук-там да проблесне като сладко, ясно слънце по някоя дебелацина. Нарочно ли го прави, за да затрудни удобното ми обрисуване на неговата особа? Дали момчето забелязва какво съм му намислил? Ах, големи хитреци са това чинов-

ниците! Всеки би признал, че така ще ми бъде много по-трудно да обрисувам нюансите на безупречната му същност, отколкото ако се представяше не чак толкова безукорно. Човешките грешки и слабости предлагат на пишещия автор най-добрата възможност бързо да прибегне до остроумието, а значи и бързо да се прослави и за нула време да натрупа богатство. На моя статист тук май не му се иска да подпомогне добрата ми кариера, но почакай момче, почакай, ще ни паднеш в ръчичките. Но въпреки всичко истината няма да бъде изкривена и на косъм. Безкомпромисната истина е определяща и ще продължи да определя тона. Нашият човек яде малко, всички умни хора постъпват така. В разговора се включва съвсем предпазливо, което също е знак за завиден ум. Думите му не излизат, те се изплъзват от устата му; ами сега, какво е виновен той за това? Може би има дефект във формата на устните. Той се храни с деликатност, отлично борави с лъжицата, ножа и вилицата. Изчервява се, когато разговорът става непристоен, колко изтънчено го е отработил! Никога не се осмелява да скокне и пръв да напусне масата, отстъпва това съвсем тактично на по-възрастните. Докато се храни, постоянно се оглежда да не би да пропусне пръв да протегне ръка любезно за поздрав. Че кой друг с неговия ранг би постъпил така? Ако някой с по-дълъг стаж от него подхвърли на масата и половин шега, той учтиво се разсмива; затова пък ако някой стажант каже даже цяла смешка, той мъл-

чи като пън. Сигурно си мисли: горките полусмешки, какво ли ще правят, ако човек не им помогне със служебен смях да се измъкнат от неловката ситуация навън през вратата? Истинските шеги могат да оцелеят и без някой да се засмее. И още: Нима не е ужасно да седиш и да гледаш как по-възрастните от теб се червят, защото никой не се смее на вицовете им? Читателю, няма как да не признаеш, че разсъжденията на този беден, самотен чиновник са изключително благородни! Да, най-много обичам да наблюдавам и изучавам моите хора, докато се хранят. И още нещо: външността на нашия човек съответства напълно на онова, което върши; и тъй като то, както виждаме, не е недостойно, то значи и на външен вид той няма как да е грозен.

Безмълвни минути

Нерядко се стига дотам чиновникът да остане без работа. Или са го изгонили, или сам си е вдигнал шапката, което се случва доста по-често. Така постъпват по-неспокойните натури сред този народ, а те обикновено са нещастни хора. Останалият без препитание работник далеч не е така презиран като чиновника без служба, и за тази работа си има причини. Докато е на служба, чиновникът си е наполовина господар; без служба той се срива до едно непохватно, излишно, досадно нищо. Гледат на него като на пропаднал човек, който не става вече за никаква служба на

света, а това е доста тъжно и несправедливо. Няма съмнение, че в душата му има известна, неоспорима фриволност, някаква лошотия, нещо негодно се таи в характера му; но може ли поради тази причина целият човек да бъде обявен за безполезен? Слава Богу, че не са много такива изпаднали служители, че иначе сигурно щеше да пострада общественият ред и спокойствие. Гладуващи чиновници са едно от най-страшните явления. Гладуващите работници далеч не са толкова страшни. Работниците могат веднага, щом напуснат, да си намерят нова работа, чиновниците – никога, не и в нашата страна. Да, драги читателю, в тази статия, в която ти разказвам за бедния служител без служба, не бих се осмелил да подема шеговития тон от предишните части, това би било твърде жестоко. Какво най-често правят безработните чиновници? Чакат! Чакат ново назначение, а докато чакат, ги гризе отвътре, и разкаянието им отправя укори с леден тон. Обикновено никой не ги подкрепя, че кой би искал да се занимава с такава омърсена паплач? Тъжна работа, познавам един, който стоя шест месеца без служба. Чакаше с трескава тревожност. Пощальонът беше за него и ангел, и дявол; ангел, когато чуваше неговите приближаващи стъпки, дявол, когато крачките отминаваха нехайно прага му. От смазваща скука този чиновник взе да пише стихове и някои дори му се получаваха. Беше деликатна, чувствителна душа той. Питате дали вече е на служба? Не, неотдавна напусна новия си пост, толкова

е глупав и неразумен той. Това неговото, дете все не може никъде да се задържи, трябва да е някаква болест, и хора, които имат представа и поглед в тези неща, му предричат ужасен край. Без никакво съмнение той ще се провали. И става от ясно по-ясно, че сред толкова осмиваните, дребни чиновници също има много трагични съдби. Колко прекрасно нещо е природата! За определени цели дори чиновникът не ѝ се струва прекалено дребен. И ако, драги читателю, или ти, деликатна читателко, не се отвращаваш, нито страхуваш да поплачеш, ако отронваш по някоя сълза от скръб, не забравяй да запазиш малко сълзи в сладките си очи и за чиновника, страдащ от нелечимата болест, която ти описах по-горе.

Едно писмо за разнообразие

Мила майко! Питаш ме как ми се харесва в новата служба? О, доста добре досега. Работата е лека, хората са учтиви, началникът е строг, но не съвсем несправедлив – какво повече може да иска човек! Доста бързо навлязох в работното си поприще; така ми каза онзи ден счетоводителят и направо ме разсмя. Има, разбира се, напрегнати и лоши часове, но тях аз не приемам много навътре. Че защо иначе ни е било дадено умението да забравяме! Предпочитам да си спомням хубавите и добри часове, милите и доброжелателни лица, така радостта ми винаги е двойна и дори десетократна. Изглежда, че радостта

е най-важното и най-сладкото нещо, което най-вече си струва да се пази в паметта. Че какво ми пречи да забравям тъжното, колкото е възможно по-бързо? Обичам да съм затрупан с работа. Когато се налага да мързелувам, се омърлушвам и ме обзема тъга. Тогава се замислям, а мисленето без смисъл и цел ме натъжава. Жалко, че нямам още повече работа, така ми се иска да бъде погълнат от работа. Аз, общо взето, постоянно трябва да бъда зает, защото иначе нещо в мен започва да се бунтува. Ти най-добре ме разбираш, нали? Вчера за първи път сложих новото си черно облекло. Великолепно ми стояло, казват всички. Аз самият също се чувствах горд в него, като чиновник вече направо не стъпвам на земята. Но в края на краищата всичко се свежда до едно: аз съм преди всичко чиновник и вероятно дълго ще си остана такъв. Какви ги плещя само! Та нима искам да бъда нещо друго? Аз не копнея да се издигна кой знае колко високо в обществото, не притежавам нужната осанка за нещо възвишено. Толкова съм срамежлив, майко мила, толкова лесно се обезкуражавам, само работата ме кара да забравям всичко. Понякога ме обзема такъв един копнеж, просто не знам как да го опиша. Тогава всичко ми е криво и правя всичко накриво. Но, мила, най-добричка мамо, така става и просто когато се мотая безделен. Не ми дават достатъчно работа. О, аз чувствам прекрасно, че в безделието дебнат грехове. Здрава ли си, мила майко? Да, искам само да си здрава, нека да останеш здрава.

За да видиш още колко много радости ще ти доставя. Ах, да можех само да ти донеса хиляди, хиляди радости! Колко красив го е сътворил Бог този свят. Гледай! Когато доставям радост на себе си, доставям радост и на теб. Работата е единствената ми истинска радост, с работа здравата напредвам, а моето напредване също ти носи радост. Сбогом! Ако можех да ти разкажа нещо повече от казаното дотук, което да те убеди в честните ми стремления, не бих пропуснал да го спомена. Но знам, че ти мислиш само най-доброто за мен. Ти, добричка моя мамо. Адио, адио!

Твой покорен син.

Жива картина

Сцена! Аскетична, болезнено чиста канцелария. Катедри, маси, столове, кресла. В дъното голям прозорец, през който едно късче пейзаж по-скоро попада в стаята отколкото поглежда в нея. Отдясно в дъното – вратата. В ляво и в дясно – прости стени, покрай които са наредени още катедри. Няколко чиновници са заети, така както в реалния живот човек се смята за зает: отварят и затварят книги, разписват перодръжки, покашлят се, шушукат, усмихват се, мърморят си под носа, вътрешно беснеят. На преден план блед млад чиновник, поразително красив, с поразително грациозни, тихи жестове върши нещо безмълвно. Той е строен с черна къдрава коса, която играе около челото му като жива, има фини слаби

длани: чиновник като от роман. Той самият сякаш не си дава сметка за красотата си. Скромни и срамежливи са движенията му, тихи и плахи са погледите му. Има черни, дълбоко черни очи. От време на време около меките му устни проблясва дружелюбна, болезнена усмивка. В такива моменти зрителят усеща много ясно колко завладяващо красив е той. Човек се чуди какво търси тук, в канцеларията, подобен млад красив артист? Странна работа, човек няма начин да не го помисли за артист или за дете на обеднели аристократи. Между двете почти няма разлика. И тогава в канцеларията влетява широкоплещестият, охранен началник, чиновниците незабавно застават в моментните си смешни пози, които донякъде ги компрометират, толкова повелително им въздейства на тези хора влизането на шефа. Само красавецът продължава да прави, каквото си прави: нехаен, наивен, невинен! Но началникът се обръща право към него, и, както ясно се вижда, доста недружелюбно. Красивият се изчервява от суровостта, грубостта. Онзи отново излита навън, чиновниците си поемат дъх, само на нашия човек му се доплаква. Той не понася упреците, толкова деликатна е душата му. Недей, красавецо, не плачи – минава странно усещане през сърцата на зрителите, – не плачи, красавецо! Най-вече жените усещат това. Но от красивите му очи, надолу по фините бузи се търкулват едри сълзи. Той подпира глава и потъва в размисъл. Междувременно работният ден вече е изминал; пейзажът в рамката

на прозореца започва все повече да помръква. Превръща се в намек за вечерта. Чиновниците напускат с радостен шум местата си, събират си писалките и разните канцеларски вещи и хукват. Това се прави много бързо, така както обикновено се случва и в реалността. Само красавецът остава, потънал в размислите си. Горкичкият, самотен красавец! Защо си станал чиновник? Не можа ли да ти предложи светът по-добро място от тясната спарена канцелария? Ето сега трябва да мислиш, да мислиш, ех, и в същото време пада мъртвата, жестоката, убиваща всичко за-веса. –

Сън

Един чиновник ми разказа веднъж следния сън: Аз се намирах в някаква стая. Изведнъж стените започнаха да се раздалечават. Стоях и гледах като парализиран. В стаята влетя дъбова гора, а в гората беше тъмно, направо чисто черно. И тогава гората се разгъна, както се разгъва двойна печатна страница, а аз се озовах на върха на планина. Втурнахме се с един мой другар, също чиновник, надолу по склона. Стигнахме до едно черно езеро, забулено в мъгли, и между тръстиката се хвърлихме в мръсната студена вода. И тогава някъде от високото се чу ясен женски глас, викаше ни веднага да се качим горе. Как само пронизваше ушите ми този глас! Излязох от водата, тръгнах нагоре по стръмната, скалиста планина, из-

качвах се, като се придърпвах с мъка за дръвчета и малки издънки; под себе си чувствах все по-дълбоката, страшна пропаст. Тъкмо се канех да се изкатери на последната стръмна скала и да се прехвърля отвъд нея, но полетях надолу: скалата беше мека като парче плат, поддаде и се сурна заедно с мен, вкопчващия се, към бездната. Прониза ме безкрайно болезнено чувство. Потъвах ли, потъвах, а на края се озовавам пак в стаята от началото на съня. Навън вали. Вратата се отваря и влиза една жена, която познавам много добре отпреди. Бяхме се разделили. Аз я бях наранил нещо, или може би тя – мен, какво значение има това? Но сега тя е невероятно мила, невероятно дружелюбна; върви усмихната право към мен, сяда близо до мен, прегръща ме и ми казва, че от всички хора на земята обичала единствено и само мен. Сещам се бегло за другаря си. Но съм толкова щастлив, че не мога да го задържа в мислите си за дълго. Обгръщам с ръка красивата тънка талия на жената, чувствам материята, материята на роклята ѝ, вглеждам се в очите ѝ. Те са толкова големи и толкова красиви. Нима някога съм усещал подобно щастие? Въпреки че вали, отиваме на разходка. Аз се притискам в нея и ми се струва, че тя иска да ме придърпа още по-силно към себе си. Какво меко, звънко тяло! Каква усмивка, цъфнала на устните ѝ! Какво съзвучие от фигура, движение, език и усмивка! Говорим толкова малко. Необикновената ѝ рокля сякаш разговаря с мен. Странно: и през ум не ни минава

да се целунем. Изненадата от любовта ни може би е зашеметяваща. Какво знам аз! Онази, с която смятах, че сме се намразили завинаги, сега да бъде в ръцете ми, да знам, че ароматът на тези обичани ръце ми принадлежи – всички тези представи надхвърлят границите на моето мислене, на моето усещане. Отново влизаме в стаята. Вътре седи другарят ми; поглежда ни изумен и си тръгва. Да не би да сме му причинили болка? Това се питам аз. А тя пада като прекършено цвете в краката ми, целува ръката ми, обичала била само мен, единствено и само мен от всички хора на земята... Това ми го разказа един чиновник.

Обяснение

Предложеното в тези страници представлява по-скоро някакви настроения, вятърни камбанки и усещания отколкото целенасочено описание. Известна сериозност обаче тук ще открие и най-сериозният. В края на краищата аз просто се опитвам да опиша сухо и безпристрастно как ми изглежда светът, в който се впуснах с танцова стъпка толкова безразсъдно. Чиновниците общо-взето са хем наивни, хем много съвестни хора. Рядко, ама много рядко, ще срещнете някой негодник сред тях. Със сигурност в тях има нещо забавно, иначе аз, който смятам, че доста добре ги познавам, надали щях да намеря причина да им се понадсмея в увода на тези страници. И бих се учудил, ако някой разпознае в този смях злоба. Чи-

новниците са достопочтени хора, а че по отношение на обществените дела те биват удостоявани с по-малко внимание отколкото един студент или артист, няма нищо общо или поне съвсем малко с чувството на чисто уважение. Те вършат работата си спокойно, в уединение и скромност – прекрасно качество, което действа добре както на тях, така и на другите. Те имат чувство за приятелство, семейство и родина. Обичат природата. За тях тя е особено благотворна и най-приятна противоположност на тясното им и затворено работно място. По въпросите на възвишеното изкуство те проявяват извънмерно старание да стигнат до естествена и проста преценка. Те не остават безразлични към поетите и художниците от тяхната родна страна. Има съсловия, които се радват на много по-голямо внимание и обществени привилегии отколкото чиновниците, въпреки че са значително поизостанали що се отнася до неподправения вкус, присъщ на тях, не така предпочитаните. Те произхождат предимно от добрите фамилии в страната. Знаят и изказват мнение по политически въпроси, говорят искрено, но разумно. Изучаването на държавните закони за тях е неотменимо задължение и те напрягат паметта и ума си, за да наизустят закона много повече от принадлежащите към предпочитаната прослойка. Те са добродушни и дружелюбни, но и с изтънчена чувствителност. Към по-нископоставените са учтиви, пред високопоставените знаят как да защитават своята значимост и позиция. Има

в тях нещо като суетност, която лесно се разкрива и разпознава; тъкмо това качество ценя в тях. Суетен е всеки що-годе интелигентен човек, а най-суетен е онзи, който иска ясно да покаже, че не е такъв. Към безнравствените се държат като свръхпедантични, чисти и съвестни хора, с една дума най-често хладно ги отблъскват. Но надали и те самите ще отрекат, че си и имат недостатъци. Че кой ли няма! Но за мен е важно да измъкна от тях най-вече онова, което заслужава препоръка. Хората са склонни повече да злословят, отколкото да говорят благожелателно за другите. Е, това вече не го разбирам. Поне на мен ми доставя много по-голямо удоволствие да ценя и почитам света и хората, вместо да ги презирам и осмивам. С тези думи много се надявам, че съм поизгладил предишния, леко надменен тон, с който говорих за чиновника. Желая го от все сърце.

(1902)